

LAKIALOITE 74/2001 vp

Laki sosiaalisista yrityksistä

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteen tavoitteena on oikeudellisen pohjan luominen sosiaalisille yrityksille Suomessa ja niiden vapauttaminen arvonnäköalasta ja

työnantajan sosiaaliturvamaksusta toimintaedellytysten turvaamiseksi.

YLEISPERUSTELUT

Erilaisista vammoista tai jostakin työkykyä heikentävästä sairaudesta kärsiviä henkilöitä työllistävät yritykset voivat hakea tukea eri lähteistä, mm. Euroopan sosiaalirahastosta. Nämä tuet ovat määräaikaista ja yksilöllisiä, minkä vuoksi yritys kokonaisuudessaan ei voi hakea avustusta yhteiskunnalta. Marraskuussa 1998 vahvistettiin lainmuutos, jonka mukaan vammaiselle henkilölle annetaan mahdollisuus työllistyä vähintään puolen vuoden ja enintään kahden vuoden ajaksi kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen saamisen asemasta. Tällaisen työllistymiskauden aikana vammaisen saa erityisvammaistukea vastaavaa tukea.

Valitettavasti käytännössä on ilmennyt, että määräaikainen tuki ei riitä elinkelpoisten sosiaalisten yritysten luomiseen. Tuen loppuessa useimmat yritykset joutuvat lopettamaan toimintansa, koska sosiaaliset yritykset, joiden työntekijöiden työkyky on alentunut, eivät pysty kilpailemaan samoin ehdoin kuin tavalliset yritykset vapailla markkinoilla. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita Pietarsaaren makeispaja, joka

aloitti toimintansa noin neljä vuotta sitten EU-projektina aloitteentekijän ollessa Kårkulla ja yhteistyökumppanien työvoimatoimistosta, elinkeinoelämästä, mielenterveyshuollosta ja Korsnäs-kurssikeskuksesta. Osuuskunnan liikevaihto oli parhaimmillaan vuonna 1998 jopa 577 000 markkaa. Osuuskunta oli joka tapauksessa jonkinlaisen yhteiskunnallisen tuen tarpeessa toiminnan kaatuessa kuitenkin siihen, että valtionavustus ei saa vääristää kilpailua, mikä johti yrityksen lopettamiseen. Pietarsaaren Cope-projektia vastaavia hankkeita oli alun perin useilla puolilla Suomea, joista kaikki ovat jossain määrin valuneet hiekkaan. Tämän vuoksi vammaiset ja muut vaikeasti sijoitettavat työntekijät menettävät arvokkaan mahdollisuuden päästä työmarkkinoille.

Suojatyön, joka on perinteisesti kuulunut sosiaali- ja terveysalalle, määrällinen merkitys vammaisten työllisyydelle on vähentynyt viime vuosina. Valtionosuuslainsäädännön muutoksen myötä kuntien kiinnostus suojatyöjärjestelmään alkoi vähetä ja joitakin suojatyöpajoja lakkautet-

tiin. Suojatyöpajat luotiin alun perin työn tarjoamiseksi rintamalta palaaville sotainvalideille, ja ne eivät oikeastaan vastaa nykyisin vammaisten tarpeita joitakin älyllisesti kehitysvammaisia lukuun ottamatta. Vammaisten tilanne on heikentynyt työttömyyden kasvun myötä. On syntynyt ilmeinen tarve uudenlaisen toimeliaisuuden kehittämiseen vammaisten työllisyyden edistämiseksi.

Monissa Euroopan maissa, esim. Italiassa, Espanjassa, Belgiassa, Englannissa ja Ranskassa, tunnetaan "sosiaalisten yritysten" käsite. Kyse on yrityksistä, jotka palkkaavat vammaisia ja muita työkyvyn heikentymisen vuoksi vaikeasti työllistettäviä. Sosiaaliset yritykset saavat muihin yrityksiin verrattuna eräitä verohelpotuksia — Italiassa alhaisempi arvonlisävero ja pienemmät työantajamaksut. Italiassa, Portugalissa ja Espanjassa osuustoiminnallinen yritysmuoto yleensä ja sosiaaliset osuustoimintayritykset erityisesti ovat erityisasemassa. Näiden maiden perustuslaeissa todetaan osuustoiminnallisten yritysten tekevän yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä, minkä vuoksi niitä on tuettava. Määritelmien mukaisesti sosiaaliset osuustoimintayritykset "eivät ole voittoa tuottavia", ja niitä koskevat tämän vuoksi edulliset säännökset mm. verojen osalta. Belgiassa mistä yrityksestä tahansa voi tulla sosiaalinen yritys, joka noudattaa sosiaalisesti syrjäytyneiden työllisyysohjelmaa ja rajoittaa voittojen käytön yrityksen kehittämiseen tai syrjäytyneiden ryhmien etuihin. Espanjan laki tarjoaa työttömille mahdollisuuden työttömyyskorvauksen muuttamiseen pääomapainokseksi osuustoimintayritykseen, jossa työtön itse alkaa työskennellä.

Edellä mainituissa maissa katsotaan, etteivät sosiaaliset yritykset vääristä kilpailua. Sosiaaliset yritykset eivät pysty kilpailemaan samoilla ehdoilla tavallisten yritysten kanssa, koska ne eivät pysty tuottamaan tavaroita ja palveluja yhtä tehokkaasti. Vaikka sosiaalinen yritys saakin julkista tukea, se on riippuvainen tietystä omasta rahoituksesta. Sosiaaliset yritykset tekevät yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä. Niiden tavoitteena on auttaa henkilöitä, joita uhkaa so-

siaalinen syrjäytyminen tai jotka ovat jo sosiaalisesti syrjäytyneitä. Tämän vuoksi näitä yrityksiä on tuettava. Verohelpotusten avulla voidaan turvata oikeus ihmisarvoiseen elämään. Tämä oikeus on kirjattu perustuslakiimme. Tarjoamalla mielekästä työtä vammaisille ja muille vaikeasti työllistettäville nämä aikaisemmin tuottamattomat henkilöt antavat oman panoksensa kansantuotteeseen, voivat paremmin ja tarvitsevat aiempaa vähemmän hoitoa ja kuntoutusta.

Sosiaalinen yritys toimii aina jonkin sosiaalisen päämäärän hyväksi. Tällainen yritys ei pyri voiton tuottamiseen, mutta se ei ole myöskään kiellettyä. Hyvät liikeideat takaavat toiminnan menestyksellisyyden ja jatkuvuuden myös sosiaalisessa yrityksessä. Sosiaaliset yritykset voivat olla jonkin järjestön tai jonkin yhteisön yrityksiä tai osuuskuntia. Sosiaalisia yrityksiä pidetään kasvavan kolmannen sektorin yritysmuotona. Sosiaalisella yrityksellä on yhteys ns. tukityöllistämiseen. Henkilöt pyritään työllistämään aina tavalliseen työsuhteeseen.

Yritysten halua vammaisten ja muiden vaikeasti työllistettävien työllistämiseen on vahvistettava ja tarvittavat välineet työllistämiseen on tarjottava erilaisina tukina ja verohelpotuksina. Sosiaalisten yritysten suunnitteluvaiheessa tarvitsemat konsultointi- ja neuvontapalvelut sekä niiden rahoitus on yhdistettävä osaksi työvoima- ja elinkeinohallinnon normaaleja palveluja. Samoin on tärkeää, että tieto mahdollisuudesta sosiaalisten yritysten luomiseen tehdään mahdollisemman tunnetuksi.

Kirjallisessa kysymyksessä (KK 1548/1998 vp) puututtiin ongelmiin, jotka koskevat sosiaalisten yritysten mahdollistamista Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeri Mönkäreén vastauksessa 11. päivältä helmikuuta 1999 katsottiin samoin, että tällaisen yritystoiminnan kehittämisedellytysten tukeminen voi olla helpompaa sairausvakuutusta ja muuta sosiaalivakuutusta koskevan lainsäädännön avulla kuin suorilla tuilla. Suojatyön uudelleenarvioimisen yhteydessä käsitellään kysymystä siitä, miten suojatyötä tulisi kehittää sosiaalisen yritystoiminnan suuntaan.

Uudet työllistämismallit vaativat voimassa olevan lainsäädännön muuttamista. Sosiaalisten yritysten hyödyllisyydestä vallitsevan yksimie-

lisyyden mukaisesti haluamme esittää, että sosiaaliset yritykset vapautettaisiin arvonlisäverosta ja työnantajamaksuista.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 §. Pykälässä määritellään millaisin edellytyksin yritystä pidetään sosiaalisena yrityksenä.

1 momentti. Määritelmä noudattaa kansainvälisesti usein käytettyä määritelmää sekä EMES-verkoston (The Emergence of Social Enterprises, joka koostuu sosiaalisten yritysten syntymistä tutkivasta 12 Euroopan maan yliopistosta) laatimia periaatteita, joiden mukaan sosiaalinen yritys on yritys, joka pyrkii tuottamaan palveluita tai tavaroita yksityisen sektorin lainalaisuuksien ja yrityshallinnon mukaan, mutta jonka tavoitteet ja organisaatio ottavat huomioon yrityksen sosiaalisen merkityksen. Onkin todettu, ettei sosiaalisilla yrityksillä tule olemaan yhtenäistä mallia vaan perusratkaisut vaihtelevat maakohtaisesti. Kansainvälisen terminologian mukaan sosiaalinen yritys voi olla työllistävä (social firm) pyrkien integroimaan ihmiset takaisin työelämään tai se voi tarjota sosiaalisia palveluita (social enterprise) esim. vanhustenhoitoa. Tässä lakialoitteessa kyse on ensiksi mainitusta.

Tässä yhteydessä on tärkeää todeta ajatuksena olevan, että sosiaalinen yritys on yksityinen yhteisö, jolla on itsenäistä toimintaa eli yrityksen omistaa ihmisryhmä, joka vastaa itsenäisesti tuotannosta ilman sidosta kuntaan tai valtioon noudattaen samoja lakeja ja periaatteita kuin yksityisen sektorin tavalliset yritykset (lakitekstissä mainittavin poikkeuksin). Tuotanto on jatkuvaa, minkä vuoksi sosiaalinen yritys ei siis ole "kertakäyttöhanke" vaan ajatuksena on sellaisen elinvoimaisen yrityksen luominen, joka toimii tavallisten yritysten tapaan niin kauan kuin siihen on edellytykset. Sosiaaliset yritykset voivat toimia eri yhtiömuodoissa tai osuuskuntana.

Ajatuksena on vammaisten ja pitkäaikaistyöttömien integroiminen takaisin työelämään. Integroimisella sosiaalisen yrityksen toimintaan ja

tuotantoon tarkoitetaan, että kohderyhmän työntekijöillä tulee olla yrityksen toimintanäkökulmaan liittyviä ja mielekkäitä, yksilöllisesti kehitettäviä työtehtäviä. Esimerkiksi yritystä, joka tekee www-sivuja, ei voida pitää sosiaalisena yrityksenä, jos yrityksessä on 30 prosenttia vaikeasti työllistettäviä juoksupoikina tai siivoojina. Kohderyhmä pyrkii pääsemään takaisin normaaleille työmarkkinoille kouluttautumalla ja totutteleamalla työelämän vaatimuksiin.

Sosiaalisen yrityksen kohderyhmä koostuu henkilöistä, jotka ovat fyysisen tai psyykkisen vamman tai älyllisen kehitysvammaisuuden vuoksi syrjäytyneet työmarkkinoilta. Kohderyhmä voi muodostua myös pitkäaikaistyöttömistä. Pitkäaikaistyöttömillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka työttömyyden vuoksi ovat saaneet työmarkkinatukea 500 päivän ajan (yli 25-vuotiaat) tai jotka työttömyyspäiväraha-ajan (työttömyys-turvallain 26 §:n 1 momentin mukaan) jälkeen ovat saaneet työmarkkinatukea 180 päivän ajan (alle 25-vuotiaat) tai joiden pääasiallinen tulo on viimeisten 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden perusteella maksettavaan toimeentulotukeen. Tämä laki pyrkii auttamaan näitä henkilöitä takaisin työmarkkinoille. Jotta yritystä voitaisiin pitää sosiaalisena yrityksenä, tulee 30—100 prosenttia sen työvoimasta kuulua yrityksen kohderyhmään. Tämä luku noudattaa CEFEC:n (Confederation of European Firms, Employment Initiatives and Cooperatives for Mental Disabled) määritelmää sosiaalisesta yrityksestä.

2 momentti. Sosiaalisten yritysten päämääränä ei saa olla järjestelmällinen voiton tuottaminen. Toiminnasta mahdollisesti syntyvä voitto on investoitava yrityksen toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen tai käytettävä kohderyhmän tarpeisiin. Nämä periaatteet sisältyvät myös

EMES-verkoston määritelmään ja ovat ehtona vapautuksen myöntämiselle arvonlisäverosta jäsenvaltioiden liikevaihtoverolainsäädännön yhdenmukaistamisesta 17.5.1977 annetun kuudennen arvonlisäverodirektiivin (77/388/ETY) 13 artiklan 2 kohdan a alakohdan ensimmäisen luetelmakohdan mukaan. Artiklassa säädetään, että jäsenvaltiot voivat myöntää vapautuksen arvonlisäverosta muille kuin julkisoikeudellisille yhteisöille, jotka täyttävät ehdon, jonka mukaan yhteisön tarkoituksena ei ole tuottaa järjestelmällisesti voittoa eikä mahdollisesti syntyneitä voittoja saa koskaan jakaa, vaan se on käytettävä tarjottujen palvelujen ylläpitämiseksi tai kehittämiseksi. Voiton tuottaminen ei ole sosiaalisen yrityksen päämäärä, mutta se ei ole myöskään kiellettyä: sosiaaliset yritykset ovat "not-for-profit"- mutta eivät aina "non-profit"-organisaatioita. Voiton tuottaminenhan turvaa yrityksen elinehdot.

2 ja 3 §. Toinen pykälä vapauttaa sosiaaliset yritykset arvonlisäverosta. Ensimmäinen momentti vapauttaa sosiaaliset yritykset arvonlisäverosta. Toinen momentti varmistaa, että jos sosiaaliset

yritykset eivät maksa arvonlisäveroa, ne eivät myöskään voi tehdä vähennystä tai saada palautusta arvonlisäverolain mukaisesti.

Kolmas pykälä vapauttaa sosiaaliset yritykset työnantajan sosiaaliturvamaksusta.

Olemme valinneet sosiaalisten yritysten tukemisen tällä tavalla, koska se on joustavampaa ja koska verohelpotuksien ja sosiaalivakuutuksista vapautuksen antaminen yrityksille ei vaadi niin suurta byrokratiaa kuin suorien tukien antaminen. Sosiaalisten yritysten erilainen porrastaminen eritasoisine vapautuksineen loisi ainoastaan byrokratiaa eikä palvelisi lakialoitteen tavoitetta. Tuen kytkeminen sosiaalisten yritysten työntekijöihin, heidän työttömyysajalta saamiinsa avustuksiin, tekisi lain hyvin moniulotteiseksi ja vaatisi suurta viranomaisvalvontaa. Arvonlisäverosta ja sosiaaliturvamaksusta vapauttaminen on hyvin selkeä ja määriteltävissä oleva asia, mikä tekee sen toimeenpanon ja valvomisen käytännössä helpoksi.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki **sosiaalisista yrityksistä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sosiaalisella yrityksellä tarkoitetaan tässä laissa yksityistä yhteisöä, joka pyrkii jatkuvaan palveluiden ja tavaroiden tuottamiseen ottaen kuitenkin huomioon yrityksen sosiaalisen päämäärän integroida kohderyhmä toimintaansa ja tuotantoonsa. Sosiaalisen yrityksen kohderyhmä muodostuu henkilöistä, jotka ovat fyysisen tai psyykkisen vamman tai älyllisen kehitysvamman vuoksi syrjäytyneet työmarkkinoilta. Sosiaalisen yrityksen kohderyhmään voi myös kuulua pitkäaikaistyöttömiä. Jotta yritystä voitaisiin pitää sosiaalisena yrityksenä, 30—100

prosentin sosiaalisen yrityksen työvoimasta on kuuluttava yrityksen kohderyhmään.

Sosiaalisten yritysten tavoitteena ei saa olla järjestelmällinen voiton tuottaminen. Mahdollinen toiminnasta syntyvä voitto on investoitava yrityksen toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen tai käytettävä kohderyhmän tarpeisiin.

2 §

Arvonlisäverolain (1501/1993) säännöksistä poiketen 1 §:ssä tarkoitettu sosiaalinen yritys ei ole toiminnastaan verovelvollinen.

Liiketoiminta, josta ei makseta tämän lain mukaisesti veroa, ei oikeuta arvonlisäverolain 10 luvussa tarkoitettuun vähennykseen tai 12 luvussa tarkoitettuun palautukseen.

3 §

Työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetun lain (366/1963) ja kansaneläkelain (347/1956)

säännöksistä poiketen 1 §:ssä tarkoitettu sosiaalinen yritys ei ole velvollinen suorittamaan työnantajan sosiaaliturvamaksua.

4 §

Tämä laki tulee voimaan 200 . päivänä kuuta

Helsingissä 20 päivänä kesäkuuta 2001

Pehr Löf /r
Henrik Lax /r
Tuija Nurmi /kok
Pekka Ravi /kok
Eero Akaan-Penttilä /kok
Veijo Puhjo /vas
Håkan Nordman /r
Raija Vahasalo /kok
Kari Rajamäki /sd
Pentti Tiusanen /vas
Nils-Anders Granvik /r
Ola Rosendahl /r
Margareta Pietikäinen /r
Risto Kuisma /rem
Liisa Hyssälä /kesk
Marjatta Stenius-Kaukonen /vas
Niilo Keränen /kesk
Juha Rehula /kesk
Anne Huotari /vas
Timo Ihamäki /kok
Merikukka Forsius /vihr
Hannu Takkula /kesk
Mika Lintilä /kesk
Inkeri Kerola /kesk
Irja Tulonen /kok
Erkki Kanerva /sd
Gunnar Jansson /r
Pekka Vilkuna /kesk
Ulla Anttila /vihr
Hannu Aho /kesk
Marja-Leena Kemppainen /kd
Christina Gestrin /r

Jaana Ylä-Mononen /kesk
Riitta Prusti /sd
Leena Rauhala /kd
Leea Hiltunen /kd
Päivi Räsänen /kd
Klaus Bremer /r
Maria Kaisa Aula /kesk
Toimi Kankaanniemi /kd
Aulis Ranta-Muotio /kesk
Matti Väistö /kesk
Ulla Juurola /sd
Klaus Hellberg /sd
Pertti Hemmilä /kok
Paula Lehtomäki /kesk
Raimo Mähönen /sd
Pirkko Peltomo /sd
Unto Valpas /vas
Pertti Turtiainen /vas
Pia Viitanen /sd
Katja Syvärinen /vas
Iivo Polvi /vas
Riitta Korhonen /kok
Kari Uotila /vas
Pekka Nousiainen /kesk
Paula Kokkonen /kok
Tero Mölsä /kesk
Kyösti Karjula /kesk
Juha Karpio /kok
Timo Seppälä /kok
Olli Nepponen /kok
Seppo Kanerva /kok
Lauri Oinonen /kesk

LA 74/2001 vp — Pehr Löfv /r ym.

Matti Väistö /kesk
Harry Wallin /sd
Arto Seppälä /sd
Rauha-Maria Mertjärvi /vihr
Lauri Kähkönen /sd
Kari Myllyniemi /kesk
Markku Laukkanen /kesk
Johannes Leppänen /kesk
Mirja Ryyänänen /kesk
Leena Luhtanen /sd
Matti Saarinen /sd
Markku Rossi /kesk
Mauri Salo /kesk
Jari Koskinen /kok
Pekka Kuosmanen /kok
Bjarne Kallis /kd
Jouko Jääskeläinen /kd
Eero Lämsä /kesk
Hannes Manninen /kesk
Marjaana Koskinen /sd
Esa Lahtela /sd
Matti Huutola /vas
Matti Kangas /vas

Petri Neittaanmäki /kesk
Juha Korkea-aho /kesk
Timo Kalli /kesk
Jouni Lehtimäki /kok
Ismo Seivästö /kd
Ossi Korteniemi /kesk
Matti Vähänäkki /sd
Jari Leppä /kesk
Hanna Markkula-Kivisilta /kok
Sirikka-Liisa Anttila /kesk
Esko Kurvinen /kok
Susanna Rahkonen /sd
Kirsi Ojansuu /vihr
Annika Lapintie /vas
Mikko Kuoppa /vas
Marja-Liisa Tykkyläinen /sd
Reijo Laitinen /sd
Ulla-Maj Wideroos /r
Seppo Lahtela /kesk
Kaarina Dromberg /kok
Pirjo-Riitta Antvuori /kok
Erkki Pulliainen /vihr